

Het geheim van de kroon

In 1996 werd het gerestaureerde Baderorgel van de Sint Walburgiskerk in gebruik genomen. Maar er gebeurt meer in deze historische kerk. Vorig jaar leverde één van de plaatselijke predikanten van de Hervormde Gemeente van Zutphen, ds G.W. van der Brug, een artikel bij de redactie over de ijzeren kroon. Ook die kroon wordt gerestaureerd. Maar er zijn wat probleempjes. Ds Van der Brug confronteert ons ermee en doet ons een oplossing aan de hand.

In dit artikel waag ik mij als amateur op het gladde ijs van veronderstelling en hypothese over een historisch onderwerp. Maar ik doe dat toch, omdat de op handen zijnde restauratie van de kroon in de Sint Walburgiskerk mogelijk een antwoord kan geven op die veronderstelling. In mijn artikel leg ik allereerst aan de lezer het opmerkelijke feit voor dat de naam van één van de apostelen ontbreekt en vervolgens bied ik de lezer een hypothese waarin aannemelijk gemaakt wordt hoe het verdwijnen van deze apostelnaam is weggewerkt.

De bronnen

In vrijwel alle beschrijvingen van de kerk en van de kroon wordt, in telkens dezelfde bewoordingen, vermeld dat in de twaalfzijdige onderste band de namen te vinden zijn van Jezus, Maria en de twaalf apostelen.

Zo vertelt Groneman¹: "Tusschen de derde en de vierde (evenwijdige, waterpasse staven of regels) bevinden zich in sierlijk gotisch letterschrift de namen van 'Jhesus', Maria en de twaalf apostelen; immers zelfs de verrader Judas ontbreekt niet en heeft zijn 'Sanctus' vóór zijnen naam."

Groneman heeft in elk geval niet geweten dat er nog een andere leerling was die Judas heette, namelijk Judas, ook wel Thaddeüs, de zoon van Jakobus. Hij is daar op aangesproken onder meer door Victor de

Stuers, van wie een brief hierover in het Zutphense Stadsarchief bewaard is.

Gimberg vermeldt in 1910² "de namen van Jezus, Maria en de twaalf apostelen". In de vierde druk van het boekje van koster H.H. Kiezebrink over de Walburgiskerk³ is sprake van "de namen van Jezus, Maria en van de apostelen". In een latere uitgave (1962) staat te lezen: "in de rand de namen van Jezus, Maria en die van de apostelen".

Werner⁴ zegt in zijn publikatie over Zutphen: "... in oud-Gotische letters de namen van Jezus, Maria en de twaalf apostelen".

In de serie *De Monumenten van geschiedenis en kunst*⁵ schrijft dr E.H. ter Kuile ook over "de namen van Jezus, Maria en de apostelen". Hij doet dat ook in het in 1942 verschenen boekje *De drie oude kerken van Zutphen*.

Drs Karen M. Veenland-Heineman maakte een uitgebreide studie over de kroon⁶. Over ons onderwerp schrijft zij: "De onderste band, die 12-zijdig is, vertoont drie stroken: onderaan in gotische letters de namen van Jezus, Maria en de twaalf apostelen – vooraf gegaan door sanctus of s – Matthias, Simon, Jude, Petrus, Andreas, Bartholomeus, Johannes, Thomas, Paulus, Jacobus Maior, Matthias en Philippus".

In het in 1987, mede door mij geschreven gidsje staat: "In de onderste band zijn onderin de namen te lezen van Jezus, Maria en de twaalf apostelen."

Kort en goed: de bronnen vertellen ons dat op de kroon in de Sint Walburgiskerk van Zutphen de namen te lezen zijn van Jezus, Maria en de (twaalf) apostelen.

Maar ...

Dit is onjuist. Op de kroon staan de namen te lezen van Jezus en Maria en van twaalf apostelen, maar niet van **de** (twaalf) apostelen.

Enkele jaren geleden werd ik uitgenodigd om voor de Historische Vereniging Zutphen een inleiding te houden over "een facet van de Walburgiskerk". Om wat bij mijn leest te blijven, koos ik voor het onderwerp: De apostelen in de Sint Walburgiskerk. In de voorbereiding interesseerde mij even de vraag naar een mogelijke vaste volgorde van de apostelen. De rijen apostelnamen in de evangeliën (Matth. 10:1-4; Marcus 3:16-19; Lucas 6:13-16) en in het boek Handelingen (Hand. 1:13) kennen een telkens verschillende volgorde. Maar misschien was er in de Sint Walburgiskerk een eigen volgorde in gebruik. Vergelijking van de volgorde van de apostelnamen op het koperen vont (aan de hand van hun 'rugnummers'), in het ensemble aan het gewelf van de huidige Credokapel en op de kroon gaf echter geen enkele aanwijzing voor een 'Zutphense' volgorde. Toch leverde dit onderzoekje een opmerkelijk feit op. Bij de kroon staande noteerde ik de daar voorkomende namen twee keer – steeds beginnend bij Petrus: een keer met de klok mee en een keer tegen de klok in. Zoals gezegd: een aanwijzing voor een volgorde vond ik niet, maar wel ontdekte ik dat één van de apostelen ontbrak. Op de kroon staan namelijk te lezen de namen van Jezus en van Maria en daarnaast de naam van Paulus – vaak als dertiende apostel gerekend – de namen van tien van de door Jezus geroepen apostelen én de naam van Matthias, de apostel die na de Hemelvaart van de Heer gekozen werd om de plaats in te nemen van Judas Iskariot, wiens naam ontbreekt. Maar van de oorspronkelijke twaalf apostelen ontbreekt er – behalve Judas Iskariot – dus

nóg een! het gaat om S Jacobus Minor, de zoon van Alpheüs.

De vraag is...

Het is nauwelijks voorstelbaar dat de naam van deze apostel nooit een plaats heeft gehad in de kroon. Er moet dus iets met die naam zijn gebeurd. Deze kroon roept – net als vergelijkbare kronen – ons het beeld in herinnering van het hemelse Jeruzalem. Dat beeld wordt in het laatste bijbelboek, Openbaring, beschreven. In Openb. 21:14 is er sprake van een ommurde stad, van een muur die twaalf fundamenten heeft waarop de namen van de twaalf apostelen en van het Lam staan. Het is dus hoogst aannemelijk dat eertijds de naam van Jacobus Minor gewoon vermeld was op de kroon. Even aannemelijk is het dat oorspronkelijk de namen van Jezus en Maria níet op de kroon voorkwamen. Dat er voor Paulus een plaatsje is ingeruimd, valt te begrijpen; hij wordt vaak als dertiende apostel gerekend en opgenomen in de rij van apostelen.

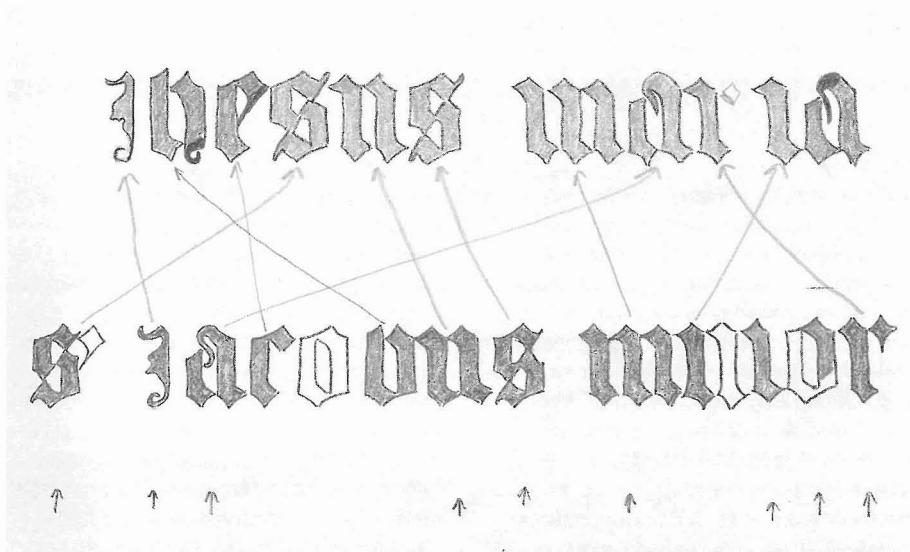
De vraag is dus: hoe komt het dat de naam van Jacobus Minor niet voorkomt en de namen van Jezus en Maria wel?

Een hypothese

In de verschillende bronnen is veelvuldig sprake van wijzigingen op grond van beschadigingen. Zo kom ik tot mijn voorlopige veronderstelling.

Oorspronkelijk heeft de onderste, twaalfzijdige band de namen vermeld van de twaalf leerlingen die zijn opgesomd in de lijst van Handelingen 1:13. Daarbij ook de naam van Paulus.

Op enig moment in de geschiedenis zijn de letters van de naam van S Jacobus Minor uiteengevallen, losgeraakt. Daarmee is de naam van deze apostel losgeraakt van de namen van zijn collega's. Bovendien raakten enkele letters daarbij beschadigd. Toen is er met die losse letters 'gepuzzeld'. En, misschien wel omdat er toch al een Jacobus voorkwam, namelijk Jacobus Maior, zo kwamen de namen van Jezus en Maria "te voorschijn".

Schematisch weergegeven is de overbrenging van de letters op de ijzeren kroon.
(Tekening auteur)

Van de dertien letters van S. JACOBUS MINOR passen er acht zo in de namen van JHESUS en MARIA, namelijk **S JAcobUS MInoR**. Die passen als volgt: **JhesUS MARIa**. Voor de drie overblijvende letters (h, e en a) kan gekozen worden uit de (stukken van de) vijf letters van S. JACOBUS MINOR, die nog niet benut zijn (c, o, b, n en o).

In bijgaande afbeelding vindt u een weergave van het vak met de namen van Jezus en van Maria, met daarbij een reconstructie van de naam van S. Jacobus Minor, zoveel mogelijk naar het voorbeeld van de kroon zelf.

De kroon wordt dit jaar gerestaureerd. Het zou leuk zijn wanneer in de loop van het vooronderzoek iets van het "geheim van de kroon" kan worden ontsluiterd.

Noten

1. H.J.H. Groneman, 'De Ijzeren Kroon boven het graf der Zutphensche Graven', in: *Oud-Holland*, XII (1894).
2. J. Gimberg, *De Walburgskerk te Zutphen*, Zutphen, 1910.
3. H.H. Kiezebrink, *Wandeling door de St. Walburgskerk te Zutphen*, Zutphen, 1965, 2e druk.
4. H.M. Werner, *Wandelingen door Oud-Zutphen*, Zutphen, 1936, 2e druk.
5. Den Haag, 1958.
6. Karen M. Veenland-Heineman, *Documentatie Ijzeren Kroon in de Sint Walburgskerk te Zutphen*, Leiden, 1982 (doct. scr.).